

Dkt. Elaine Phillips, Utangulizi wa Masomo ya Biblia, Kipindi cha 2, Kuzingatia Akiolojia

© 2024 Elaine Phillips na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. Elaine Phillips na mafundisho yake kuhusu Utangulizi wa Masomo ya Biblia. Huu ni kipindi cha 2, Mkazo kwenye Akiolojia.

Naam, tuko hapa, tukiendelea na utangulizi wetu wa jiografia ya kihistoria.

Ni ukumbusho tu kwamba katika hotuba yetu iliyopita, tulichunguza ardhi na matokeo ya ardhi. Tutafanya zaidi na hilo baadaye. Tulizungumzia kuhusu maandishi.

Tulijitambulisha kwa ufupi kuhusu toponomia. Sasa, wazo ni kufafanua kidogo tunachojua kuhusu akiolojia. Akiolojia, bila shaka, inamaanisha utafiti wa vitu vya kale au inatokana na neno lile lile la kizamani.

Kwa hivyo tunazungumzia mambo ya kale. Eneo hili maalum ni mojawapo ya yale ya kuvutia zaidi katika nchi ya Israeli. Utaona nguzo hizo kubwa zilizoanguka hapa na baadhi ya miji mikuu ambayo ni miji mikuu ya Korintho, ambayo imepambwa vizuri sana.

Hapa ndipo mahali pa Beit Shan. Kwa hivyo, tutatumia muda kidogo kupitia kile tunachohitaji kuelewa kuhusu akiolojia. Ningekuhimiza uchukue kozi nzima katika akiolojia na usome vitabu kwa sababu huu ni mwanzo tu.

Kuhusu mwanzo, tupe wazo la mahali tutakapoelekea katika saa ijayo au zaidi ili uone ni nini. Tunahitaji kushughulikia masuala ya utangulizi. Tutahitaji kuzungumzia ufafanuzi wa baadhi ya maneno ambayo utasikia tena na tena au kuyasoma tena na tena. Kwa hivyo yanamaanisha nini? Tunataka kuzungumzia, vizuri, muhtasari wa vipindi vya mpangilio wa matukio kadri vinavyoathiri uelewa wetu wa maandishi ya Biblia na maendeleo ya kihistoria.

Na kisha tunataka pia kuzungumzia faida zote mbili lakini pia mapungufu ya akiolojia kwa sababu kuna mambo ambayo tunaweza kusema na mambo ambayo tungekuwa waangalifu kutosema kulingana na data yetu ya akiolojia. Hilo linatuongoza kwenye mtazamo mwingine mfupi wa aina za mbinu ambazo wanaakiolojia hutumia, kile ambacho kimetumika hapo awali, wanachotafuta, na aina za mbinu wanazotumia wanapokuwa kwenye uwanja. Kwa hivyo, hapa kuna utafiti mfupi wa hilo pia.

Na jinsi ya kuangalia baadhi ya mambo haya ambayo, kama nilivyoonyesha, yamekuwa mada motomoto. Utaona rangi ya waridi kali hapo kwa mada motomoto. Hizi zinajadiliwa, bado zinaendelea kujadiliwa sana.

Kwa hivyo, hakika tutashughulikia jina hili. Baadhi ya watu wameiita akiolojia ya kibiblia, lakini wengine hujificha na kusema hapana, kwa hivyo wanahitaji kuiita akiolojia ya Siria-Palestina. Tutaelezea hilo kidogo tu ikiwa tuna muda.

Na kisha aina ya pili na ya tatu ya kwenda pamoja. Kumekuwa na tabia ndani ya masomo ya Biblia ya kujihusisha na kurekebisha uelewa wetu wa historia ya Biblia na hilo huchangia moja kwa moja kwa wanaakiolojia na jinsi wanavyoshughulikia maendeleo ya mpangilio wa matukio tunayoyaona. Kwa hivyo tutajaribu kuyaunganisha pia.

Hata hivyo, lengo letu kuu litakuwa kwenye hoja mbili za kwanza tulizonazo hapo juu. Ufafanuzi wa kuanzia. Linamaanisha, neno lenyewe linamaanisha utafiti wa mambo ya kale, mambo ya kale.

William Dever amesema utafiti wa kisayansi wa nyenzo unabaki wa maisha na shughuli za binadamu zilizopita. Na hiyo ni ufafanuzi mzuri uliobanwa. Kisayansi ni muhimu katika hatua hii.

Ilikuwa kwamba haikuwa ya kisayansi sana katika mchakato wa kutafuta vitu hivi, lakini sasa watu wanakuwa waangalifu zaidi wanaposoma maisha na shughuli za binadamu zilizopita. Ni wazi, basi inachangia moja kwa moja kwa kile tunachotaribu kufanya tunapofanya jiografia ya kihistoria. Ufafanuzi mwingine ambao tunapaswa kuwa na mawazo yetu ni neno hili la kuwaambia.

Wakati mwingine, utaona imeandikwa kwa I moja, wakati mwingine kwa mbili, lakini tunazungumzia kilima bandia, na ni kilima kinachowakilisha eneo fulani. Huna taarifa za kina kote ulimwenguni unapofanya uchunguzi wa akiolojia, lakini unazo huko Israeli, nami nitajaribu kuweka wazi kwa nini hiyo ni kweli. Kwa hivyo ninaposema kilima bandia, lakini nawaacha sasa hivi, jipeni moyo, tunarudi kwenye hilo.

Kwa sasa, jua tu kwamba ni kilima bandia. Kimejengwa kwa muda mrefu kama, unakumbuka, kanuni zetu za uundaji wa ardhi: lazima uwe na maji, na lazima uwe na ulinzi. Kwa hivyo tuseme kwamba eneo linaharibiwa, litajengwa tena katika eneo hilo hilo, kuta zitajengwa tena katika eneo hilo hilo, zinachukua uchafu, lakini polepole hukua juu zaidi ya milenia na vipindi vya wakati.

Kwa hivyo, hata hivyo, tena, tutarudi kwenye hilo kwa undani zaidi. Maelezo haya, au maelezo, yataundwa na tabaka kadhaa za makazi. Kwa hivyo, tabaka ni umoja, tabaka, wingi, tabaka, au tabaka zinazounda historia ya eneo hilo.

Kwa hivyo kwa kuchukua nilichosema muda mfupi uliopita, ukiwa na eneo na adui akaja, wanaliharibu, watu hujikusanya tena, hujenga kuta, hujenga upya makazi, wakati mwingine hutumia tena vitu, lakini pia huleta tabaka mpya za vitu, wanaweza kuleta tabaka mpya au aina mpya za teknolojia, aina mpya za vitu wanavyotumia

kama vifaa, kama ufinyanzi, na kwa hivyo unaweza kuona jinsi tabaka hizo zinavyowakilisha aina tofauti za makazi kwa karne nyingi pia. Watu wanaosoma vitu hivi wanafanya stratigraphy, na kwa hivyo tunarejelea tu jinsi vitu hivyo vimeongezekana. Utafiti wa mkusanyiko wa taka za udongo, kwa kawaida vyombo vya udongo, uchafu wa jengo, na nyenzo zingine ardhini kuhusiana na muktadha wake.

Na tena, tutazungumzia kwa undani zaidi kuhusu jinsi tabaka za tabaka zinavyosomwa. Hizi ndizo fasili tunazotaka kujua na kuwa nazo mfukoni mwetu wa nyuma. Sasa, hebu tuendeleo kidogo na picha.

Ukiangalia hilo, na ukiangalia kwa makini sana, kuna mambo kadhaa unayotaka kuyaona. Kwanza kabisa, unaweza kuona ushahidi wa uchimbaji katika hatua hii, lakini ninachotaka uzingalie ni tofauti kati ya mstari huu na ule, kwa sababu unaona upeo huu mdogo, nadhani tunaweza kuuita, nyuma yake kuna kilima cha asili, na kuna vilima vingi vya asili vinavyoelea chini. Tutazungumzia kwa nini hiyo ni kweli baadaye, lakini huu ni mstari bandia wa Et-tell, kwa sababu unaona vitu vinapoharibika juu, uvutano hufanya kazi yake, na uchafu huu utateleza chini ya mteremko huo.

Tutazungumzia zaidi baadaye kuhusu jinsi wanaakiolojia wanavyofanya tafiti. Wanaweza hata kufikia hatua ambapo hawachimbi katika baadhi ya maeneo haya, lakini wanazunguka tu kwenye maeneo haya; unaweza kusema moja, samahani, nilikuwa nitajaribu kuepuka mzaha huo, na wanachukua vipande mbalimbali vya udongo, ambavyo vitawakilisha vipindi tofauti vya wakati ambapo vilikaliwa. Kwa hivyo shikilia mstari huo na ushikilie taswira yako ya juu hii tambarare kwa sababu hivyo vitatuangazia taa za kijani tu; nenda uchimbe hapo; ni taswira ya aina fulani.

Hebu tuangalie baadhi ya taswira za hili. Kwa njia, Doton, kama tutakavyoona tutakapoanza kufanya utafiti wetu wa jiografia na utafiti wetu wa kihistoria, Doton ilikuwa kwenye njia kuu ya kimataifa, ndiyo maana ilikuwa mahali muhimu sana. Beersheba, na utaona kwamba imetafsiriwa hapo kama Beersheba, si Beersheba.

Nitaendelea kutumia matamshi na tahajia hiyo. Hii ni picha ya zamani sana, na ninakuonyesha kwa sababu tu ukiangalia mahali hapa sasa, pamebadilishwa sana. Pamejengwa upya.

Wanaakiolojia wamefanya ujenzi mpya mwingi. Pia wamejenga mnara wa uchunguzi katikati yake, ilhali picha hii inatupa ufahamu wazi zaidi wa jinsi uchimbaji wa mwanzo ungekuwa, na unaweza kuona baadhi ya vipengele vya kuvutia hapa. Hatutafanya mengi na hili sasa.

Tutarudia baadaye, lakini utaona kwamba tuna mahali fulani karibu na ukuta wa jiji, inayowakilishwa na vitu hivi hapa nje, una kile kinachoonekana kama vyumba karibu

sana hapo. Vimechimbwa. Pia una mteremko uleule ambao tulizungumzia hapo awali, na kisha una vitalu vya mraba sana, na haya ni maeneo ambayo yamegawanywa na kuchimbwa.

Tena, tutafanya zaidi na Beersheba baadaye, ili tu kuangalia sehemu iliyochimbwa. Kwa upande wa mchoro unaoweza kutusaidia na hili, nimechukua hii kutoka kwa kitabu chenye manufaa sana ambacho Chuo Kikuu cha Yerusalemu hutumia kufundisha kitengo chao kuhusu akiolojia, na wanatoa mchoro unaotusaidia kuona jinsi kitu hiki kinavyojijenga baada ya muda. Mabadiliko pekee ambayo nimefanya kwake, kama unavyoona, ni kwamba nitapendekeza kwamba labda pande hizo si zenye mwinuko sana.

Pembe inayofaa katika suala la uvutano unaoshughulikia uchafu unaoanguka inaweza kuwa kama inavyoonyeshwa na eneo hilo jekundu. Kwa vyovyote vile, hebu tuangalie baadhi ya mambo ambayo yatatambulisha eneo letu hapa. Tulipozungumzia kuhusu toponomy, moja ya mambo tuliyosema mara kwa mara, ilikuwa karibu na chanzo cha maji.

Tazama ufunguo wetu. Huu una chanzo cha maji. Kuna chemchemi.

Jambo lingine muhimu ni kuhakikisha chanzo hicho cha maji kinafikiwa na watu wanaoishi katika eneo hili. Tukiangalia sehemu ya nane, samahani, sita hapa, tunazungumzia makazi ya Enzi ya Chuma. Nitaonyesha baada ya muda mfupi maana yake na ni muda gani tunaongumzia, lakini kwa sasa, akilini mwako tu, ondoa haya yote.

Vua yote hayo na udhani kwamba unaishi, oh, yapata miaka elfu moja kabla ya Kristo. Hii ndiyo kiwango unachoishi, na ikiwa unaishi huko, lazima upate maji. Cha kufurahisha ni kwamba, unaweza kuwa na maadui wanaokuzunguka.

Chanzo chako cha maji, chemchemi, kiko hapa nje. Una ukuta unaokulinda, bila shaka, ukuta wa jiji, nambari nane hapo hapo, lakini unawezaje kutoka nje ya chanzo hicho cha maji, hasa ikiwa umezungukwa na kuzingirwa? Naam, katika kutoa huduma mapema, ikiwa una watu wa manispaa wanaoshughulikia hili, unajenga shimo kidogo na kisha handaki ili kufika kwenye chanzo chako cha maji ili uweze kupata maji salama. Kuna maeneo kadhaa ambayo yana vitu hivi.

Tutaangalia picha za baadhi yao kwa muda. Kwa hivyo sawa, baada ya muda, makazi ya Enzi ya Chuma yanaharibiwa, labda mara kwa mara, labda tabaka tofauti ndani ya Enzi ya Chuma. Baada ya hapo, tuna vipindi mfululizo.

Sitapitia kila moja ya haya sasa kwa sababu nitakupa tarehe za kuyashughulikia baadaye, lakini tuseme tu kwamba makazi madogo hapa wakati wa kipindi cha Uajemi yatapanuka hadi ukubwa mkubwa na kuendelea. Tuache hilo kwa sasa, na

tunatumaini, ikiwa bado kuna maswali kuhusu jinsi ya kueleza kazi, tunaweza kuyashughulikia tunapoendelea. Kumbuka tu kwamba nitarudia hili tena kwa sababu nimekuwa na maswali kuhusu miaka iliyopita.

Kila moja ya haya hayapo hapa wakati huo, na watu wanaishi hapa chini. Yamekua kwa karne nyingi. Tunapokuja kama wanaakiolojia katika karne ya 19 na 20, tunaangalia mambo haya hapa juu.

Hiki ndicho tunachotembea nacho na kuanza kukiangalia. Hiki ndicho tunachotembea nacho na kuona ni aina gani ya uchafu wa vyombo vya udongo uliobaki, ambao umetupwa nje. Waakiolojia wataanza kuchimba vitu hivi, wakichukua sehemu zile tulizoziona katika mandhari ya angani ya Beersheba ili kujaribu kujua kilicho chini.

Hizo ni fasili. Hiyo ni mfano wa kusimulia. Sasa, hebu tupate maana ya upeo wetu wa kijiografia ambao tunahitaji kufikiria, kisha tutashughulikia mpangilio wa matukio.

Unaona, itakuwa rahisi sana kwetu kusema, Sawa, tutafanya akiolojia ya kibiblia. Hiyo ina maana kwamba tutazingatia eneo lililo katika duaradufu hili hapa. Muhimu sana.

Tutarudi kwenye tovuti hizo baada ya muda mfupi. Lakini utakumbuka kwamba hii ndiyo nchi iliyo kati, na kwa hivyo, itaathiriwa na kila aina ya mambo ya kitamaduni. Wakati mwingine ni mazuri, wakati mwingine ni mabaya, lakini kila aina ya mambo ya kitamaduni.

Kwa hivyo tunapaswa kujua mengi kuhusu Misri pia. Tunapaswa kujua kinachoendelea Mesopotamia kwani kitaathiri eneo hili. Na kisha, hasa katika kipindi chetu cha kati ya Agano Jipya na Agano Jipya, tunapaswa kuelewa kinachoendelea na tamaduni za Kigiriki na, bila shaka, utamaduni wa Kirumi pia.

Kwa hivyo wigo wa kijiografia wa akiolojia ya kibiblia unajumuisha mambo hayo yote kwani yanaathiri kinachoendelea katika nchi kati. Sasa hapa ndipo inapofikia, sawa, itahisi kama orodha ya mboga. Sawa, kwa hivyo nivumilie.

Tunapaswa kuelewa baadhi ya haya ili kuhifadhi data zetu za kibiblia au uelewa wetu wa kibiblia katika muda mpana wa mpangilio wa matukio. Na kama nilivyobainisha kwenye mabano hapo, tunazungumzia makadirio mapana. Enzi ya Mawe ni kubwa.

Sitatumia muda mwingi hapa. Ingawa, ukiangalia Neolithic, hiyo itakuwa Enzi yetu mpya ya Mawe. Kuna mambo ya kuvutia sana.

Mnara uliopatikana katika Agano la Kale tunauita Yeriko wa Agano la Kale. Tukipata muda, tutauangalia baadaye. Lakini kuna mambo mengine ya kuvutia sana kutoka kipindi cha Neolithic kuhusiana na mazishi, ambayo pia ni muhimu.

Lakini ukigundua kwamba kitu pekee ambacho ni cha kibiblia kwa njia isiyoeleweka ni jina Yeriko, Ni wazi kwamba hatuna matukio yoyote ya kibiblia yanayotokea mapema hivi. Mara tu tutakapokuwa na mabadiliko katika teknolojia, tutakuwa na vifaa vyetu.

Kwa njia, ningesema kwamba vipindi hivi vya awali vya mpangilio wa matukio hufafanuliwa hasa na zana zinazotengenezwa. Kwa hivyo, vifaa vya mawe sasa ni mchanganyiko wa vifaa vya shaba na mawe kutoka kipindi cha Chalcolithic. Kwa madhumuni yetu, tunataka kufikiria shaba.

Hapa ndipo inapoanza kuelekea matukio yanayoonekana katika maandishi ya Biblia. Shaba ya awali, muda mrefu kama unavyoona. Inavutia kwa upande wa baadhi ya mambo yaliyokuwa yakitokea katika nchi ya Kanaani, ingawa ni wazi Waisraeli hawapo bado.

Maendeleo makubwa ya kitamaduni katika kipindi hiki kuanzia 3500 hadi yapata 2200 KK. Shaba ya kati, tena unaweza kusoma tarehe hizo vizuri kama niwezavyo. Na hapa ndipo tunapoweza kuanza kuingiliana na maandishi ya Biblia.

Sasa natambua kwamba ninaingia katika jambo linalojadiliwa kwa kiasi fulani hivi sasa. Lakini ikiwa tuna Ibrahimu, baba yetu Ibrahimu, anayeonekana tangu 2000, 2100-2000 KK. Tena, najua kuna tofauti za maoni kuhusu hilo.

Lakini ikiwa kweli hiyo ni kweli, basi tuna wazao wake, hasa Israeli, wakishuka kwenda Misri. Yakobo kwanza na kisha wana wengine wote, samahani Yusufu kwanza, na kisha wana wengine wote wa Israeli ambao watakuwa Misri kwa takriban miaka 400. Kwa hivyo huu utakuwa wakati muhimu sana kwani tuna picha kubwa zaidi.

Ninapaswa kusema, kama vile nilivyosema kwa wakati huu, kwamba nilisema muda mfupi uliopita tuna majina ya vipindi hivi yaliyofafanuliwa na bronzi ya kutekeleza katika kesi hii. Lakini tulipozungumzia kile kilicho katika jina, hilo litaathiri hili pia. Na kutakuwa na watu ambao watayataja si kama Bronzi ya Mapema, Bronzi ya Kati, na Bronzi ya Marehemu, lakini Mkanaani wa awali, Mkanaani wa kati, na Mkanaani wa marehemu.

Nitaendelea kutumia labda maneno ya kawaida zaidi. Tutakapofika kwenye shaba ya mwisho, mambo ya kuvutia yanaendelea. Ni wazi, unaweza kuona tarehe hizo vizuri kama mimi ninavyoweza.

Haijalishi jinsi tunavyochambua tarehe ya Kutoka na kisha kurudi nyuma hadi kwa Ibrahimu, tuna wakati huo tunaouelezea Kutoka na ushindi unaotokea. Kwa hivyo hiyo itakuwa kipindi muhimu kwetu. Kwa sababu ambazo hatuzielewi vizuri, kuna dhana nyingi kuhusu hili na mambo mengi ya kuvutia.

Lakini mwishoni mwa kipindi cha mwisho cha shaba, na tarehe yetu ya uwanja wa michezo ni yapata mwaka 1200, inaonekana kwamba kote katika eneo la mashariki mwa Mediterania, kulikuwa na msukosuko mkubwa. Mienendo mingi ya watu, uharibifu mwingi, ushahidi wa uharibifu katika mabaki yetu ya akiolojia. Lakini tena, kuhusu kilichosababisha hilo, si hakika kabisa.

Hadi sasa, ni vizuri sana. Na sasa tuna nyenzo za ziada ambazo zitakuwa muhimu kwa upande wa Israeli. Hapa kuna Enzi zetu za Chuma.

Nilisema muda mfupi uliopita kwamba shaba wakati mwingine huitwa Kanaani. Kwa hivyo shaba ya mapema, Kanaani ya mapema, shaba ya kati, n.k. Mara tutakapofika Enzi ya Chuma, baadhi ya watu wataitaja hii kama kipindi cha Israeli.

Lakini nitashikilia msimamo wangu kwa sababu hiyo ndiyo kawaida. Enzi ya Chuma 1, pia ninapaswa kukuambia kwamba kila moja ya vipindi hivi vipana imegawanywa katika vichwa vidogo vingi. Hatutajali kuhusu vingi vyake.

Lakini kuanzia mwaka 1200 hadi karibu mwaka 1000, tuna kipindi cha Waamuzi. Kama unavyoona katika maandishi hayo madogo yaliyowekwa kwenye mabano hapo, huu ni wakati muhimu sana, Enzi hii ya Chuma ya 1, kwa sababu kazi kubwa imefanywa kutathmini maendeleo ya makazi madogo, kama unavyoweza kusoma, makazi madogo na mengi zaidi katika nchi ya vilima.

Katika hotuba yetu ya awali, tulizungumzia ukweli kwamba eneo hili halikuwa na watu wengi sana kabla ya Waisraeli kuingia. Pia nilizungumzia uwezekano wa asali na maua ya mwituni kwa ajili ya asali, na kadhalika. Kwa mtazamo wa akiolojia, nitarudia tu, inaonekana kulikuwa na makazi madogo na mengi zaidi kuanzia Enzi ya Chuma 1. Bila shaka, Enzi ya Chuma 2 ndiyo muhimu sana kwetu tunapoangalia historia ya Agano la Kale kwa sababu tunazungumzia kuhusu ufalme wa umoja wa Daudi na Sulemani, kuanzia na Sauli na Daudi na Sulemani, na kisha mgawanyiko wetu wa ufalme mwaka wa 931 na falme zilizogawanyika, kwanza Israeli ikienda uhamishoni mwaka wa 722, na kisha Yuda ikienda uhamishoni mwaka wa 587-586.

Lakini hiki kitakuwa, tena, kipindi cha Israeli au kipindi cha Enzi ya Chuma. Kipindi cha kupanda kwa Israeli, mambo muhimu. Katika hatua hii, kwa upande wa mpangilio wetu wa kawaida wa vipindi hivi vya mpangilio wa matukio, mambo hubadilika.

Sasa, tukihamia kwenye majina ya baadaye ambayo yameongezwa, kama vile Wakanaani-Waisraeli, hii si mabadiliko makubwa. Lakini kwa watu ambao bado

wanashikilia Enzi ya Shaba na Chuma, sasa majina ya vipindi vyetu yanabadilika sana kwa sababu tuna falme, majina ya falme, ambazo zinafafanua vipindi vya akiolojia. Kwa hivyo tuna Babeli, Kiajemi, na Kiyunani.

Hatutajali sana kuhusu mbili za kwanza, lakini Ugiriki na hasa Uhasmoni zitakuwa muhimu sana, nami nitazungumzia hasa kuhusu hizo tunapokuja kwenye usanifu na akiolojia ya Yerusalemu. Mara tu Roma inapotokea, na tena, tukio la kihistoria, 63 KK, wakati Pompey ya Kirumi inapoingia Yerusalemu, tuna utawala wa Kirumi katika eneo hili hadi mwaka wa 360 BK, huku kila aina ya kupanda na kushuka ikiendelea. Kwa madhumuni yetu na kwa madhumuni ya injili, muda wetu wa kuvutia zaidi utakuwa ni vifaa vya usanifu na akiolojia ambavyo vitakuwa karibu na kipindi cha Herode.

Kwa hivyo hilo limeangaziwa kwa sababu hiyo. Tutapata kila aina ya mambo ya kuvutia, hasa katika maeneo yetu makubwa huko Galilaya, katika eneo tambarare la pwani, na Yerusalemu ambayo tutayatambua kama ya Herode. Zaidi ya hayo, wakati wa utawala wa kanisa, kipindi cha Byzantine, pia ni muhimu kwa sababu ambazo nitakuwa nikizungumzia tunapozungumzia Yerusalemu, kwa hivyo endelea tu na hilo.

Kufuatia hilo, mabadiliko ya kurudi na kurudi na kurudi kati ya utawala wa Kiislamu na uwepo wa Wakruseda, lakini kuna kutokuwa na uhakika kutakakokuwepo, na hatimaye, Milki ya Ottoman na agizo la Uingereza zaidi ya hapo. Thoat ni utangulizi wetu wa mpangilio wa matukio, wa haraka sana kupitia hapa. Hebu tutumie muda kidogo tu kuzungumzia kwa nini akiolojia inasaidia sana lakini pia inaweza kuwa na matatizo ikiwa tutajaribu kuisoma kupita kiasi.

Kwa hivyo unaweza kusoma vizuri kama niwezavyo, lakini hebu tuangalie hili. Utakumbuka kwamba Bill Deaver, katika ufafanuzi wake, alisema utafiti wa kisayansi na hiyo ni kweli. Wanaakiolojia wanafanya kazi kwa bidii sana kuwa wa kisayansi, hasa sasa, lakini si sayansi halisi, na kwa hivyo kuna ufundi mwingi unaohusika katika tafsiri.

Ukishasoma mabaki haya, vyovyote yalivyo, katika muktadha ambao yamepatikana, ni changamoto hasa ikiwa mabaki hayo yameondolewa kwenye muktadha wao wa tabaka, na hilo limetokea hapo awali. Kwa kusikitisha, yanaendelea kutokea. Anson Rainey, labda mwandishi bora wa maandishi na pia mwanajiografia mzuri wa kihistoria, alikuwa na mzaha huu wa kuvutia sana, sayansi ya kuchimba shimo la mraba na sanaa ya kusokota uzi kutoka humo.

Alijua akiolojia vizuri. Kama nilivyosema, pia alikuwa mstari wa mbele katika taaluma nyingi hizi zinapokutana. Ameandika kitabu pamoja na mtu anayeitwa Stephen Notley kinachoitwa Daraja Takatifu, ambacho ni mgodi wa dhahabu wa taarifa unaotusaidia katika taaluma hii yote ya jiografia ya kihistoria.

Hapa kuna jambo lingine ambalo tunahitaji kukumbuka tunapofikiria kuhusu akiolojia, kwa sababu kuna hadithi nyingi ndogo huko nje. Unakumbuka? Ni ndogo, hasa katika eneo letu la milimani. Maeneo yaliyochimbwa, idadi ndogo ya yale yaliyokuwepo zamani.

Tunapoanza kuzungumzia mbinu, nitazungumzia kuhusu tafiti na msaada ambao umekuwa, lakini unajua inagharimu sana kuchimba eneo, na ikiwa eneo hilo liko mahali ambapo tayari kuna jiji au mji, hilo husababisha matatizo mengine pia. Ni kweli hasa watu wanapofanya kazi Yerusalemu. Tunapofanya utafiti wetu kuhusu Yerusalemu, tutaona jinsi hilo linavyofanya kazi au lisivyofanya kazi.

Kinachohusiana na hilo ni ukweli kwamba ili kuwa na uhakika, mtu huchimba, lakini huwezi kuvuta safu nzima kutoka kwa sehemu yoyote iliyotolewa. Uchimbaji mdogo sana wa kina, ambao ni jambo zuri, kwa sababu, kusema ukweli, kwa kuwa mbinu ni za kisasa zaidi, ni vizuri bado kuwa na vifaa vya kuchimba kutoka kila tabaka husika katika maeneo haya. Kwa hivyo, uchimbaji mdogo sana wa kina.

Bila shaka, ubaya wa hilo ni kwamba, nadhani nini? Ukiwa umbali wa futi nne, unaweza kukosa kitu ambacho kingeweza kuwa ugunduzi muhimu sana. Kuna uelewa fulani kuhusu wapi pazuri pa kuchimba, lakini ni jambo la kibinafsi kidogo katika kuchagua wapi utaweka mitaro hiyo. Zaidi ya hayo, kwa kweli, tuna idadi ndogo ya hati na maandishi yasiyo ya kibiblia.

Zote zinasaidia sana, lakini wakati mwingine tunapata changamoto tunapoziunganisha na kujaribu kuziunganisha na matokeo tuliyo nayo. Kwa hivyo, unaweza kufikiria, hakika sitaki kamwe kufanya utafiti wa akiolojia huku hilo likiwa halisaidii sana, lakini ukweli ni kwamba, jambo la msingi, linasaidia sana. Sio kuboresha.

Hatutaki kutumia neno kuthibitisha, lakini hakika linasaidia katika kuthibitisha kile tunachokiona katika maandiko ya Biblia. Ndiyo, mijadala mingi. Ndiyo, kuna masuala ambayo yanajadiliwa kila mara kuhusu kama akiolojia inatusaidia au inazuia uelewa wetu wa mambo yaliyotolewa.

Tutazungumzia baadhi ya hayo tunapoingia katika masomo ya kikanda. Hebu tuchukue muda wa kufikiria kidogo kuhusu kile wanaakiolojia wanatafuta, au labda kile walichokitafuta hapo awali, na jinsi utafutaji huo labda umekuwa wa kisasa zaidi. Na kisha kile nitakachofanya baada ya kuwasilisha orodha hii, vipande viwili tofauti vya nyenzo hapa, kwa kweli ni picha kadhaa za sampuli wakilishi za vitu hivi.

Kwa hivyo, moja ya mambo muhimu, hasa katika akiolojia kama ilivyoanza kufanywa mwanzoni mwa karne ya 20 na zaidi ya hapo, ni kujaribu kupata ushahidi wa serikali kuu, vyombo, na utawala, na unaweza kusoma hili vizuri kama niwezavyo, msisitizo wa kijiografia na kidini kama inavyothibitishwa katika hati rasmi na pia katika aina hii

ya kitu. Kwa hivyo, unakumbuka picha ile tuliyoiona ya angani ya uchimbaji huko Be'er Sheva? Hata kabla watu hawajaanza kuchimba katika eneo hilo, ungeweza kuona kwenye ukingo huo mdogo uliozunguka nje ukuta, na kwa hivyo, utatafuta hilo, kwa namna fulani kujua kilichopo. Ikiwa una wazo lisiloleweka, sitabaki na Be'er Sheva kwa wakati huu, lakini wazo lisiloleweka ambapo chanzo cha maji kinglekuwa, unaweza kudhani kwamba kungekuwa na lango hapo, na kwa hivyo ungefanya kazi na kuona kama ungeweza kupata lango.

Ngome ya maji, samahani, mifumo ya maji, hekalu, na miundo ya jumba hufikiri tena kimantiki pamoja na wanaakiolojia wetu kutoka karne ya 20, labda kilele cha baadhi ya mambo kitakuwa pale ambapo kutakuwa na ushahidi wa hekalu, jumba la kifalme, majengo makubwa, n.k. Mahekalu na majumba ya kifalme, kwa njia, mara nyingi yalikuwa jengo lile lile kwa sababu, hasa kama si kitu cha Kiisraeli, mfalme mara nyingi alichukuliwa kuwa aina fulani ya mungu, mfano halisi, mfano halisi wa mungu, na kwa hivyo jumba la hekalu linabadilishana sana. Tukiendelea kutazama mambo ambayo ni sehemu ya chombo hiki kikubwa cha kidini, kisiasa, na kijiografia, tunaweza kukutana na mambo tunayoyaona kama madhabahu.

Sasa, kulingana na muktadha tulio nao, hilo ni jambo la kuvutia, na linaweza kuhitaji ubunifu fulani. Mawe yaliyosimama, sanamu, maandishi, na sarafu. Je, unaona tunaanzia miundo mikubwa mwanzoni mwa orodha hiyo hadi vitu vidogo ambavyo vitaunganishwa na kategoria yetu inayofuata? Kwa hakika, maandishi na sarafu zitachangia jinsi tunavyoelewa chombo cha kijiografia hapa, lakini pia zitaonyesha yafuatayo.

Muendelezo na mabadiliko katika makazi yataakisi mabadiliko ya kiuchumi na kitamaduni. Hii inafanya kazije? Na kwa njia, ninapaswa kusema kwamba hii labda imekuwa msisitizo mkubwa katika akiolojia hivi karibuni, ili kujaribu kupata uelewa mzuri zaidi wa maisha ya kila siku kama yalivyokuwa yakiishi. Muda mfupi uliopita, nilitaja biashara hii kuhusu malango karibu na mifumo ya maji na ngome, na nilitaja ukweli kwamba tungepata miundo hii mikubwa ya ikulu juu ya vilima.

Unajua, kila mara kuna swali kuhusu jinsi mtu wa kawaida alivyoishi? Labda, waliishi mbali zaidi chini ya mteremko wa kilima. Kwa kweli, katika visa vingi, tunaona ushahidi ambao unaweza kupendekeza kwamba tuna watu wetu waliotengwa wakati mwingine ambao tunaweza kufikiria kama ngao ya binadamu, jambo ambalo ni aina ya kusikitisha. Wametengwa, na wao ndio mstari wa mbele kwa njia hiyo.

Kwa vyovyote vile, haya ni baadhi ya mambo mengine ambayo tutayaangalia. Mitindo ya nyumba. Kulikuwa na njia maalum za kujenga nyumba.

Baadaye, tutaangalia kitu kinachoitwa nyumba ya Israeli yenye vyumba vinne, njia ya kawaida ya kushughulikia mambo. Katika nchi hii, unajua, ulikuwa na muundo wa

miaka ya 1950 au nyumba ya ngazi iliyogawanyika. Sisi pia tunayo, lakini hakika walikuwa na mitindo maalum ya nyumba.

Kuangalia vyombo vya udongo. Mabadiliko ya vyombo vya udongo. Nyakati nyingine vyombo vya udongo viliingizwa kutoka nje, na jinsi mambo yanavyokua kulingana na aina za vyombo vya udongo vilivyotumika, jinsi vilivyopambwa, mambo muhimu ya kuonyesha baadhi ya mabadiliko haya ya msisitizo wa kitamaduni na kijamii.

Jinsi mazishi yalivyotokea pia yalibadilika. Nitakuonyesha vielelezo viwili tofauti baada ya muda mfupi.

Tunaona vitu vilivyotumika kwa mapambo. Pembe za ndovu, vito vya mapambo. Tunaona metali.

Tunaona ushahidi wa uharibifu, na pia tunaona kitu hiki nilichokitaja hapo awali, shati la sufuria lililoandikwa, noti ya zamani ya post-it. Mambo haya yote ni muhimu katika suala la akiolojia kufanya kazi yake. Kwa hivyo sasa, natumai mfululizo mzima wa picha utasaidia kidogo.

Tutaanza na vitu vyetu vikubwa kwanza. Kuta, ngome, mifumo ya maji. Hii ni picha ya kuvutia sana.

Hapa una ukuta, kama unavyouona leo. Upo katika eneo la Wayahudi la Yerusalemu, katika jiji la kale la Yerusalemu. Nitatoa hadithi fupi na ndefu sana kwa kukuambia tu kwamba kati ya 1948 na 1967, Wayahudi waliokuwa wakiishi ndani ya kuta hizo za jiji la zamani katika eneo la Wayahudi walifukuzwa kutoka eneo hilo kati ya 1948 na 1967.

Waliporudi baada ya Vita vya Siku Sita mwaka wa 1967, waliingia katika eneo hili ambalo lilikuwa limeharibiwa vibaya sana, hebu tuseme hivyo, na walikuwa wanaenda kujenga upya. Lakini ilikuwa fursa iliyoje, kwa sababu walipokuwa wakifikiria kujenga upya eneo lao la Kiyahudi, walidhani, hii ndiyo nafasi yetu ya kuangalia kwa kinaakiolojia ni nini msingi wa hili. Kwa hivyo walifanya kazi nyingi za kuvutia za akiolojia.

Huu ni mfano mdogo tu wa kitu kutoka ukutani ambacho, kwa ujumla, kinaonekana kuwa cha wakati wa Hezekia. Hivi ndivyo kilivyoonekana huko nyuma katika picha ya 1969, kama nilivyokushuhudia hapo. Ukiangalia hii, unaweza kujua kwamba kama Kuba la Mwamba huko Yerusalemu.

Mtu anatembelea eneo la Wayahudi sasa na kuona miundo, n.k., ambayo imejengwa kwa busara na usanifu mzuri sana. Kwa hivyo hili ni eneo la kuishi, lakini limehifadhi hili, na ugunduzi mwingine kadhaa pia. Hivi ndivyo ilivyokuwa ulipokuwa na

Nachman Abigad, ambaye ni mwanaakiolojia ambaye kwa kweli alitwa kutoka nje ya kustaafu kufanya kazi kwenye hili, na unapata hisia ya ukubwa wa ukuta huo.

Ilikuwa ukuta wa kujilinda, mengi zaidi ya kusema kuhusu hilo tunaposhughulika na Yerusalemu. Hapa kuna lango. Enzi ya Chuma, kumbuka hiyo ni kipindi cha Israeli, mahali palipoitwa Hazori.

Tutashughulikia hilo baadaye. Liko kaskazini mwa nchi. Nina alama ya kuuliza ya Solomoni iliyoandikwa hapo.

Kwa sababu unaona, tunaposoma 1 Wafalme 9 mstari wa 15, inasema Sulemani aliimarisha Gezeri, Megido, na Hazori. Kwa hivyo wakati wanaakiolojia walipoanza kushughulika na maeneo haya, walipata lango hili muhimu sana. Kwa njia, hii inafanyaje kazi? Naam, una njia ya kutembea inayopitia kutoka nje hadi ndani ya jiji, kama hivyo, lakini pande zote mbili za hiyo kuna vyumba.

Hizi zingefunikwa. Zingetumika kwa kila aina ya mambo, mahakama, aina za kubadilishana kiuchumi, na ni wazi, tena, zingefunikwa. Shughuli nyingi unazosoma katika maandishi ya Biblia kuhusu malango.

Standing Stones alizitaja na aliona hili mwanzoni mwa majadiliano yetu. Ni mahali panapoitwa Gezeri, eneo kubwa, ukumbusho tu kutoka muda mfupi uliopita. Hiyo ni mojawapo ya maeneo ambayo Sulemani aliyaimarisha.

Hii ni muda mrefu kabla ya wakati wa Sulemani, ingawa, kusema ukweli, hatujui hasa ni ya nini. Ni mawe yaliyosimama. Na je, huwa makubwa? Yanabadilika kutoka makubwa hadi madogo hadi madogo upande huo, labda wakati wa katikati wa Shaba.

Na kisha hapa tuna kundi zima la mawe yaliyosimama mahali hapa panapoitwa Hazori, aina fulani ya eneo la kidini katika visa vyote viwili. Hapo ndipo ufundi wetu unapoingia. Kuzikwa, kulizungumzia kuhusu mazishi.

Na hapa kuna sampuli ya kuvutia sana na ya ajabu. Hii inaitwa sarcophagus ya binadamu. Neno sarcophagus linamaanisha mla nyama, na kuna sarcophagi kutoka kote katika kipindi chetu cha mfuatano.

Hili linatokea mapema sana. Utagundua kwamba tunazungumzia Shaba ya marehemu, kwa hivyo tunazungumzia kuhusu mwaka 1550 hadi yapata mwaka 1200 KK. Labda unaona ushawishi fulani wa Wafilisti kwa sababu tunaona kile kinachoonekana kama nguzo ya Wafilisti, lakini ni wazi kuna ushawishi fulani wa Wamisri katika kuunda moja ya mambo haya kwa mtu kufika kwenye mapumziko yake ya mwisho.

Tutazungumzia kuhusu mahali palipoitwa Ekroni. Huo ulikuwa mji wa Wafilisti wakati wa utawala wetu wa kifalme, ukiingia katika kipindi cha utawala wa kifalme, ukihukumu utawala wa kifalme wa mapema. Hapa kuna mfano mwingine wa mazishi baadaye sana.

Hilo lililotangulia lilikuwa Shaba ya Marehemu, ambalo linatuweka kabla ya 1000 KK. Hili ni Kipindi cha Pili cha Hekalu, kumaanisha tunazungumzia kuhusu kipindi ambapo Hekalu la Pili, lililojengwa upya na Wayahudi katika karne ya 6 KK, halikuharibiwa hadi Warumi walipokuja. Kwa hivyo, Kipindi cha Pili cha Hekalu ni kipindi hicho, na hapa ni tofauti kabisa, sivyo? Tuna pango ndani yake, na kama ungeingia humo, ungeona aina ya chumba chenye sehemu za kuwekea miili, labda zikiwa zimechomwa juu yake.

Pia unaona baadhi ya mashimo ambayo yangeingia kwenye ukuta wa mawe, na bila shaka, jambo letu la kuvutia zaidi ni jiwe hili linaloviringika mbele ya hilo, ambalo linaweza kuviringishwa unapoendelea kutumia na kutumia tena na kutumia tena hili. Hili, bila shaka, linatukumbusha masimulizi ya injili, labda. Mengi zaidi ya kusema kuhusu hilo.

Tutashughulikia hilo tunaposhughulika na Yerusalemu. Tukiendelea na baadhi ya mambo mengine ambayo wanaakiolojia wanapendezwa kuyaangalia, tulitaja mifumo ya maji, na nilizungumzia ukweli kwamba ikiwa unashughulika na hali ambapo unapaswa kupata maji yako, lakini unaweza kuwa na hali ya kutokuwa na utulivu wa kisiasa, ungekuwa na shimoni au handaki. Hii ni Megido, na huko Megido, eneo kubwa, tunarudia hilo tena, ungeshuka kwenye shimoni, na kisha hapa kuna handaki letu la mlalo linaloelekea mbali hadi mwisho ambapo chanzo cha maji kingekuwa.

Hiyo ni mlalo. Hapa kuna mahali panaitwa Gibeoni, eneo lingine muhimu sana. Kwa kweli, ilikuwa eneo hilo moja ambalo lilikuwa muhimu kwa Ligi ya Gibeoni, ambayo ilijikusanya pamoja dhidi ya majeshi ya Yoshua na Waisraeli wakati Waisraeli walipokuwa wakiingia kwa mara ya kwanza kufanya ushindi.

Hapa, njia yetu ya kwanza ya kufika kutoka juu ya mwamba, ambayo ingekuwa pale juu mahali fulani, ilikuwa chini ya shimoni iliyokuwa kwenye pembe, na pembe hiyo ingeshuka hadi kwenye chanzo cha maji, ambayo ingekuwa hapa. Utagundua kwamba hatuna mahali hapa, kwa njia, picha hii ni ya miaka ya 1970, kwa hivyo katika siku hizo, A, tungeweza kwenda Gibeon, ambayo si kitu tunachofanya hivi sasa, na B, hatukuwa na hata tochi kando, tuliwasha mishumaa tu ili kuona hilo. Mambo mengine machache.

Hapa kuna mabadiliko kwetu kuhusu mfumo wa maji. Kaisaria. Tutazungumzia zaidi kuhusu Kaisaria kwa mpango mzuri, lakini angalia muda wetu.

Zile zilizotangulia zilitoka Enzi ya Chuma. Huu ni wakati wa Kirumi wa Herode, karne ya 1, karne ya 2 BK, na wakati Kaisaria, karibu na Bahari ya Mediterania, ambayo unaweza kuiona hapo hapo, wakati Kaisaria ilipojengwa, wahandisi wa Herode Mkuu ndio waliofanya hivyo, haikuwa na chanzo cha maji, chanzo cha maji safi, ilikuwa na bahari tu, na kwa hivyo waliweza kuunda mifereji ya maji katika umbo la kweli la Kirumi, wakileta maji kutoka vilima vya Mlima Karmeli kurudi nyuma hivi hadi Kaisaria ili kutoa maji. Tutafanya zaidi na hilo, kadri muda unavyosonga mbele.

Miji hii mikubwa iliyoletwa na, kwa upande wa ushawishi wa Kirumi wa Kigiriki, ilikuwa na majumba ya sinema pia, na kwa hivyo hapa unaona moja. Slaidi yetu ya ufunguzi ambayo tuliiona yapata nusu saa iliyopita ilikuwa kutoka mahali paitwapo Beit Shan. Hilo ndilo jina la Agano la Kale.

Jina la mji wa Kigiriki lilikuwa Scythopolis, na nguzo hizo ulizoziona zilikuwa hekalu lililoanguka, labda kwa ajili ya Dionisio. Hapa ndipo ukumbi wa michezo wa jiji, kwa hivyo hekalu hilo lingekuwa sahihi katika eneo hili. Hapa kuna viti kutoka ukumbi wa michezo, na hiki ni cha kwanza kati ya safu tatu za viti, mabaki, na kisha vingine zaidi huko juu.

Inakadiriwa kwamba hii inaweza kuchukua watu wapatao 7,000, kwa hivyo kwa wale wanaojua uwezo wa kumbi za burudani, hii ilikuwa muhimu sana, na iliwakilisha ushawishi mkubwa sana wa Kiyunani, ushawishi wa Kigiriki na Kirumi. Zaidi kuhusu uwepo wa Kirumi, moja ya mambo ambayo Warumi walifanya ilikuwa kuboresha usafiri kwa njia nyingi, kwa hivyo hebu tufanye moja sahihi kwanza. Waliweka mfumo wa barabara, na bado una maeneo yaliyokusanyika pamoja.

Kuna baadhi kwenye Jumba la Makumbusho la Israeli, na pia kuna sehemu zingine, lakini kuna sehemu ndogo nzuri kando ya barabara kuu ambapo idadi ya alama hizi muhimu za Kirumi zenye maandishi zimekusanywa pamoja, ikionyesha ukweli kwamba walikuwa makini kujaribu kujua ni maili ngapi kutoka hapa hadi pale, hadi pale, na pale. Upande wa kushoto, isipokuwa hilo kwa sekunde moja hapa, tunaona maandishi, na ukiangalia kwa makini sana, unaona jina ambalo, ikiwa unafahamu Injili zako, unalitambua. Ndiyo, herufi zimekuwa za mraba kidogo, lakini unamwona Pilato hapa.

Pontio yuko hapa, Tiberiamu yuko hapa, na kwa hivyo ni maandishi ambayo yalipatikana katika matumizi ya pili. Hiyo ina maana kwamba chochote kilichokuwa juu yake kilikuwa kimeharibiwa, na kisha kikatumika tena kama jiwe la ujenzi, na kwa hivyo hii inatuambia jambo la kuvutia sana. Ni marejeleo ya Pontio Pilato, labda akijenga Tiberiamu, labda wakati wa Tiberia mfalme.

Tiberiamu ingepewa jina lake. Tutafanya zaidi na hilo tunapozungumzia Kaisaria pia. Mabaki zaidi.

Hii ni aina ya furaha. Tunasonga mbele sasa. Hiyo ilikuwa karne ya kwanza.

Tunasonga mbele hadi karne ya nne BK, na nataka uangalie hilo haraka. Kama ningekuwa na darasa shirikishi mbele yangu, ningesema, unaona nini? Wangeangalia kwa makini sana, na kwanza kabisa, wangeona ukuta ambao ulikuwa umejengwa juu ya kile kilicho kama mosaic. Unapoenda kutembelea Hamat Tiberius, ambapo ndipo hii ilipo sasa, ukuta huo umeondolewa, na kitu hiki kimefunikwa, kwa hivyo kimeboreshwa kidogo tu, lakini cha kuvutia zaidi kuliko haya yote ni kwamba kwenye sakafu ya sinagogi, sakafu ya sinagogi, nyumba ya ibada ya Wayahudi, baada ya kuwa na simba na maandishi ya kuingilia, una zodiac hapa hapa. Je, hilo halivutii? Na huyu ni Helios, mungu wa jua, akipanda gari lake.

Hapa juu, tunaona alama muhimu sana za kawaida. Tunaona menorah. Tunaona shofar.

Tunaona jembe la uvumba. Tunaona lulav. Tunaona kile ambacho pengine kilikuwa na hati ya Torati hapa hapa.

Kwa hivyo mchanganyiko wa ajabu wa alama. Hapa ndipo kufanya akiolojia kunapovutia sana, kujaribu kutafsiri hili. Usifikirie kuwa hii ni jambo lisilo la kawaida, kuna idadi ya hizi kote nchini.

Inaonekana ilikuwa ndiyo mfumo wa kawaida wa kufanya sakafu za sinagogi karibu karne ya 4 BK. Mambo machache zaidi kuhusu maendeleo ya kiteknolojia. Hapa kuna taa ya mafuta ya shaba ya zamani.

Weka mafuta hapo. Weka utambi hapa. Uwashe.

Unaenda zako. Unapofika kwenye kipindi cha Warumi, je, unaona karne zikipita? Tena, shaba ya mwisho yapata 1550 hadi 1200 KK. Kirumi baada ya 63 KK.

Una chombo kilichofunikwa sasa. Hakimwagiki sana. Hiki kinavutia sana, sivyo? Kwa sababu unaona alama zile zile hapa ambazo ulizona juu ya sakafu ya sinagogi, au angalau baadhi yake.

Unaona kinara cha taa, kinara cha taa. Unaona koleo la uvumba hapa. Kwa hivyo, ni wazi, taa hii maalum inatumiwa na familia fulani ya Kiyahudi.

Ugunduzi wa hivi karibuni umekuwa alama ya muhuri. Hebu tuangalie. Huu hapa, hapa hapa.

Hii ni nakala kutoka kwa Kiebrania cha kisasa ya kile kinachosemwa. Ni mali ya Hezekia sasa. Kumbuka kile kilicho kwenye mabano hakipo.

Inatafsiriwa katika. Lakini angalia kinachotajwa baadaye ni Ahazi, mfalme wa Yuda. Je, hilo halivutii? Kwa sababu tunajua kwamba Uzia, Yothamu, Ahazi, Hezekia ni mwana wa Ahazi.

Abula ni alama ya muhuri. Bulai ni wingi. Kumepatikana idadi kadhaa ya hizi.

Ukijaribu kuelewa ukubwa wa hii, ni kama nusu inchi. Kwa hivyo inua tu kidole gumba chako, na labda ni kama, oh, sijui, theluthi mbili ya ukubwa wa kidole gumba chako. Eilat Mazar, jina maarufu sana katika suala la kufanya akiolojia ya Yerusalemu.

Tutazungumzia mengi zaidi kumhusu. Ugunduzi mwingine zaidi wa hivi karibuni. Hii iligunduliwa mapema, karibu miaka minane iliyopita au zaidi.

Lakini Eilat Mazar alitangaza ugunduzi wake mwaka wa 2018. Na inaonekana kuwa na jina kubwa la Isaya. Kuna swali kuhusu jinsi ya kutafsiri hilo, lakini ni jambo la kuvutia.

Hapa kuna sarafu, sarafu ya kuvutia sana, kwa sababu inaonyesha, angalia tuna lugha tofauti sasa na ile tuliyokuwa tunaiona, Udaya, Yudea, Copta. Kwa hivyo hii ni wazi baada ya Warumi kuichukua Yudea. Hiyo ndiyo tu tutakayofanya kuhusu mabaki.

Una ufahamu kidogo wa aina za vitu ambavyo wanaakiolojia hutafuta. Hebu tufanye kidogo na mbinu za uchunguzi, na kisha labda mada yetu ya kwanza muhimu. Nimekuwa nikizungumzia kuhusu tafiti za uso huku tukiwa tunafikiria kuhusu hadithi na kuzizungumzia.

Kwa kweli, kilichonivutia ni kwamba nilitaja mwaka wa 1967 tulipokuwa tukizungumzia Yerusalemu na robo ya Wayahudi ya Yerusalemu. Lakini mara tu Waisraeli walipochukua Yerusalemu baada ya vita vya 1967, pia walichukua kile kinachoitwa Ukingo wa Magharibi au Eneo Lililokaliwa au Mamlaka ya Wapalestina au chochote unachotaka kukiita. Lakini mara tu hilo lilipotokea, timu za wanaakiolojia na wanafunzi wa akiolojia zilizunguka maeneo haya yote katika Ukingo wa Magharibi, nchi ya vilima, na walitembea na mifuko ya plastiki, wakiokota vipande vya udongo walivyopata, vigae, ili tuweze kugundua nini? Naam, unaweza kujua aina tofauti za vyombo vya udongo.

Hilo linakusaidia kuelewa mabadiliko ya mpangilio wa nyakati katika nyakati hizi. Sijakupa orodha ya aina za vyungu na jinsi zinavyobadilika, lakini hilo ni moja ya mambo unayoweza kuona. Unaweza kuona kile kinachowakilishwa katika vyungu hivyo au kile ambacho hakijawakilishwa, ambapo huenda kulikuwa na pengo katika suluhu.

Hilo ndilo jambo la kwanza. Njia ya pili ya kufanya utafiti huu ni kama una pesa za kutosha na pengine unajiunga na taasisi kadhaa na labda unapata mfadhili mzuri, kwa kweli unafanya uchimbaji. Kuna njia tofauti za uchimbaji.

Sitaingia katika hilo. Swali halisi ni kujua kwa urahisi wapi pa kuchimba. Tulisema hapo awali kwamba ni maeneo machache sana kati ya haya ambayo yamechimbwa kabisa, yamechimbwa kikamilifu.

Na kwa hivyo inachukua kiasi fulani cha, kama nilivyosema, uelewa wa kufikiri ili kujua wapi pa kwenda. Nilikuwa nikimkumbuka Abraham Biran ambaye ndiye aliyesema uchimbaji wote ni uharibifu. Ukishachimba, huwezi kuchimba tena.

Mojawapo ya uchimbaji wa kale, niseme, ulikuwa ule uliofanywa Gezeri mapema katika karne ya 20 na mtu aliyeitwa Macalester, ambaye, kwa nia na madhumuni yote, unaposoma masimulizi, alileta kitu kama tingatinga na alikuwa akihamisha vitu. Mara tu alipofanya hivyo, alisukuma vitu tena. Kwa hivyo hiyo ilikuwa kweli ikitimiza hili; uchimbaji wote ni uharibifu.

Zaidi ya hayo, mtu atafanya kazi ya kuchumbiana, kwa uwezo wake wote, miundo mikubwa unayopata na vipande vidogo vya mabaki ambavyo tumekuwa tukizungumzia. Ili kufanya hivyo, unaangalia jinsi tabaka hizi za tabaka zinavyoakisi kile kinachopatikana. Na ingawa, kama nilivyosema, hatutaingia humo, itachukua hotuba nzima kuzungumzia tu kauri, jinsi ufinyanzi unavyobadilika, na kile kinachoakisiwa baada ya muda.

Petrie wa Sir Philander, mtu wa kuvutia mwanzoni mwa karne ya 20, alikuwa mtu wetu mkuu katika kuelewa kwamba kulikuwa na mifumo na mabadiliko katika mifumo hii ambayo yalitusaidia kukabiliana na uundaji wa vyombo vya udongo na mpangilio wa matukio ulio nyuma ya hilo. Na kisha, hivi karibuni, hapa ndipo, tena, ufafanuzi wa Bill Deaver wa utafiti wa kisayansi unapoingia kwa sababu sasa kufanya akiolojia kunahusisha kila aina ya uchambuzi wa maabara pia. Chavua, udongo, mifupa, mabaki ya kikaboni, na metali zote hupelekwa maabara, au maabara huletwa kwenye maabara katika baadhi ya matukio.

Huo ni muhtasari mfupi sana wa mbinu na zana zinazohusiana za kujifunza. Nataka angalau kushughulikia mada yetu muhimu nambari moja. Je, tunaelewa na kuiita utafiti huu wote kama akiolojia ya kibiblia? Hivi ndivyo Albright alivyofanya.

Kwa kweli, alikuwa mtu muhimu sana kwa sababu alikuwa akifanya akiolojia akiwa na Biblia kwa mkono mmoja na mabaki kwa mkono mwingine. Ilikuwa msaada sana, lakini kama watu wengi walivyoanza kusema, inaweza kutegemea sana maandishi ya kibiblia kutafsiri mabaki ya akiolojia badala ya kuyaunganisha. William Deaver, jina ambalo nimekuwa nikitaja mara kadhaa, mwanaakiolojia muhimu sana, ndiye aliyesababisha hatua hiyo ya kupendekeza jina tofauti.

Na hiyo ni kusema, tusiite akiolojia ya kibiblia. Tukubali kwamba tunashughulika na utamaduni au tamaduni pana zaidi, za kijiografia, kijiografia au kijiografia, na kwa hivyo fikiria kwa upande wa akiolojia ya Palestina. Kwa hivyo haya ni baadhi tu ya mambo tunayotaka kusema kuhusu haya.

Tayari nimetaja hili, lakini ili tu tujiweke katika mstari. Kufanya akiolojia ya kibiblia, kwa njia, ni juhudi muhimu sana, na hakika sijaribu kuipunguza ninapoibua mada hii muhimu, inafikiriwa kwamba Biblia inatoa rasilimali nzuri kwa ajili ya kujifunza historia ya Israeli ya kale. Hiyo itakuwa kiolesura muhimu tunapoingia kwenye mada muhimu ikiwa tuna muda kidogo wa kufanya hivyo.

Kwa vyovyote vile, basi akiolojia hutumika kuthibitisha historia ya kibiblia, ikidhaniwa kwamba historia ya kibiblia inaakisi historia ya Israeli ya kale. Ili kufanya hivi, basi, kuna uthibitisho wa makusudi wa masimulizi ya kibiblia hasa kuhusu maendeleo ya kisiasa, utawala wa kifalme, mabadiliko katika mapambano ya madaraka, n.k. Kuthibitisha hilo, samahani, kuhusisha hilo na ugunduzi wa akiolojia.

Albright alidai kwamba akiolojia ya kibiblia inapaswa kujumuisha muktadha wote wa Mashariki ya Karibu ya kale, kwa hivyo hakuwa akipuuza hilo hata kidogo. Usifikiri kwamba alikuwa akizingatia tu nchi ya Biblia kwa maana ndogo. Ikiwa una nia ya majina, Nelson Gluck, Yadin, na Abraham Biran, hawa wote walikuwa watu muhimu sana waliohusika katika utafutaji huu tunaouita akiolojia ya kibiblia.

Na, bila shaka, jarida maarufu la Biblical Archaeology Review bado ni nyenzo muhimu sana kwa kuchunguza baadhi ya mambo haya. Wao pia walipitia swali la kama wabadilishe jina lao, na wakaendelea na Biblical Archaeology Review. Kama mwenzake, hapa kuna mchoro mdogo kuhusu jinsi watu wa akiolojia wa Syria na Palestina walivyokuwa wakifikiria.

Kutenganisha kimakusudi akiolojia na masomo ya Biblia, si ili kuyatenganisha milele, bali kuwa na mazungumzo kati ya taaluma mbili badala ya kuwa na akiolojia kuwa mtumishi, ukitaka, wa masomo ya Biblia. Imedaiwa kuwa jumuishi zaidi, na hiyo ilimaanisha, katika visa vingi, kuweka msisitizo mwingi pia kwenye vitu vya shaba vya mapema. Sasa, shaba ya mapema ni muhimu.

Tutaona, hasa tunapoingia katika baadhi ya maeneo ya nchi, kwa nini shaba ya mapema ilikuwa muhimu sana kuiangalia. Na kisha pia, kama unavyoona, ikiingia vizuri katika kipindi cha Kiislamu na matokeo yake na wigo mpana wa kijiografia. Kwa hivyo aina hii ya muhtasari inahitimisha hilo.

Msisitizo mdogo kuhusu jinsi akiolojia inavyothibitisha maandishi ya kibiblia, msisitizo zaidi kuhusu tamaduni za kale za Mashariki ya Karibu. Kutambua tu kwamba tuna njia

hizi mbili tofauti za kufikiria jinsi ya kufanya akiolojia. Tuna muda wa angalau muhtasari wa haraka na wa haraka wa uminimalism wa kihistoria.

Nitasaidia kufafanua hilo baada ya muda mfupi. Nitasema kwamba neno minimalism linatumiwa na, vema, watu wa nje wanaoangalia njia fulani ya kushughulikia masimulizi ya kihistoria ya kibiblia. Watu wanaofanya historia kwa njia hiyo, historia ya kibiblia, hawapendi jina minimalism kimakusudi.

Kwa hivyo kumbuka hilo. Tuna majina muhimu katika uwanja huu. Kuna mengine mengi.

Kuna wengine wengi, lakini labda hawa ndio ambao wamejipatia majina mapema, hasa Thomas Thompson. Kwa hivyo hii ndiyo maana yake, na hii itakuwa muhimu kwa sababu itahusiana sana na kile wanaakiolojia wanafanya. Mgogoro, na ni mzozo.

Je, ni aina gani ya masimulizi ya kibiblia kuhusu historia ya Israeli? Je, ni aina gani ya masimulizi ya kibiblia yanayodai kuzungumzia historia ya Israeli? Je, ni picha sahihi ya kuinuka kwa taifa la Israeli kutoka kwa ushindi na makazi katika kipindi cha ufalme? Sisi ambao tumesoma Biblia na tumefundisha historia ya Israeli au tumesoma historia ya Israeli tungesema, ndiyo, ni kweli, lakini kuna shule nzima inayosema hapana. Swali la pili ni, je, ni muundo bora wa kitheolojia wenye ajenda iliyoandikwa wakati wa kipindi cha Uajemi, ambacho ni baada ya uhamisho? Kwa hivyo huo ndio mzozo. Ikiwa ni wa mwisho, kulingana na wasomi hawa na wengine wanaojiunga nao, na kuna idadi nzuri yao, Thomas Thompson, kwa njia, alikuwa mtu muhimu kuanzia miaka ya 1970 na mapendekezo yake.

Kama kweli ni la mwisho, halina maana kama chanzo cha kihistoria, hasa katika upande wa ufalme uliougana, hasa katika upande wa ufalme uliougana. Huyu angekuwa David Sulemani hasa. Kwa hivyo hiyo ni sehemu ya suala letu.

Hapa kuna, kuhusiana nayo, mfuatano wa matukio ya juu dhidi ya ya chini, kwa sababu unaona, ikiwa wataalamu wetu wa mambo madogo wamesema karne ya 10 haiwezi kuelezewa kwa undani au, samahani, hatuwezi kuarifiwa na maandishi ya kibiblia kwa upande wa karne ya 10, huyo ni Daudi na Sulemani. Huo ni ufalme uliougana. Na kwa hivyo tunachofanya kuhusu kuweka tarehe ya baadhi ya uvumbuzi huu kinahusiana na kama tunahusisha, kwa mfano, lango hilo la Hazori.

Nilikuwa na alama ya kuuliza ya Sulemani hapo. Tunachofanya na hilo, basi, kitaamua kama tutakubaliana na historia na masimulizi hayo. Hapa kuna takwimu zetu kwa upande wa mpangilio wa matukio wa hali ya juu.

Wangukuwa wetu, ndiyo, maandishi ya kibiblia yana uhalisi wa kihistoria. Huyu hapa Israel Finkelstein, ambaye atakuwa mtu asiye na mpangilio wa muda. Angeweka

tarehe kwenye miundo hii yote, miundo mikubwa, mifano, malango ya Gezeri, Megido, Hazori, karne moja baadaye na kusema Sulemani hakuhusika nayo.

Loo, ilikuwa ni nasaba pekee iliyofanya hivyo. Hebu tufanye kwanza, nami naweza kufanya hivi haraka, nafasi ndogo. Nimesema hivi tayari, hakuna miundo mikubwa ya usanifu kutoka karne ya 10.

Jambo la msingi. Yerusalemu ndiyo lengo kuu hapa, lakini kuna mengine pia. Hakuna ushahidi wa utawala wa kifalme uliopo, hakuna historia thabiti.

Muundo wa fasihi huunda taswira ya wakati uliopita. Huyo ni Peter Lemke. Dai la pili, miundo yote muhimu basi si Daudi au hasa Sulemani.

Zinatoka karne moja baadaye, karne ya 9, hasa nasaba ya Omri. Yerusalemu haikukuwa mji mkuu hadi baada ya kuharibiwa kwa Lakishi mwaka wa 701 na kisha, nimekuwa nikisema hili tayari, Daudi na Sulemani ni hadithi za kubuni. Kitabu cha Thomas Thompson kinaitwa The Mythic Past, na kwa hivyo unajua hilo linaelekea wapi.

Kwa bahati mbaya, kwa bahati mbaya kwa nafasi hiyo maalum, mtu ambaye ulimwona picha yake slaidi chache zilizopita, Avraham Biran, ambaye alikuwa akichimba Tel Dan, amefanya hivyo kwa muda mrefu zaidi kuliko mwanaakiolojia mwingine yeyote katika historia ya Israeli. Avraham Biran, kama sehemu ya mchakato mzima wa uchimbaji, alipata maandishi ya Tel Dan. 1993, sehemu kubwa ilipata, 94, sehemu nyingine yake pia, na hapa unaona katika duara hilo msumari muhimu kwenye jeneza kwa upande wa moja ya hoja kuu za wanasayansi wa kawaida, kwa sababu walisema, nadhani nini? Daudi na Sulemani ni wa hadithi za kubuni.

Unajua nini? Maandishi ya Tel Dan hapa yanasema, Nyumba ya Daudi, Beit David. Kwa hivyo hapa, kipande kikubwa zaidi, cha 1993, na kwa njia, ukweli kwamba kilipatikana katika matumizi ya pili, kwa maneno mengine, kikitumika tena ukutani katika eneo la lango la jiji, unasema kwamba si kughushi. Walikikuta kimefunikwa na vifusi, kwa hivyo si kughushi, kama ilivyodaiwa na baadhi ya watu.

Vipande viwili vya ziada, vile vidogo, vilipatikana baadaye. Viko katika Kiaramu, na kimsingi unacho ni kwamba mfalme wa Shamu, labda Hadza El, anasema, na tayari nimesoma haya, nilimuua Yehoram, labda, mwana wa Ahabu, mfalme wa Israeli, na Ahazia wa Nyumba ya Daudi, na ni marejeleo haya ya Nyumba ya Daudi ambayo ni muhimu sana katika eneo hilo. Nitapitia haya haraka sana kwa sababu yanazidi kuwa magumu hapa.

Muktadha unamzungumzia mfalme wa Israeli, hilo ni muhimu. Nyumba ya Daudi, ingekuwa nani ikiwa ni kitu kingine isipokuwa upinzani kwa Nyumba ya Israeli?

Inasema waziwazi Nyumba ya Daudi. Sasa, baadhi ya wanasayansi wetu wadogo husoma hili kama kitu kingine, kama Nyumba ya Wapendwa au Nyumba ya Adod, birika, lakini labda sivyo ilivyo kwa sababu mfalme wa Shamu anadai kuwaua watu hawa, kwa hivyo labda hauui Nyumba ya Wapendwa, au Nyumba ya birika, kuna uwezekano mkubwa.

Cha kufurahisha ni kwamba, katika utamaduni mpana tulio nao hapo, kuna Baraza la watu kadhaa wanaotajwa, kwa hivyo inaeleweka kabisa kwamba maandishi yanayotoka Syria yangetumia muundo huo huo kurejelea ufalme huu mdogo, Nyumba ya Daudi. Kwa vyovyote vile, hiyo inatosha kuhusu masuala ya tafsiri. Nitafanya mambo mawili zaidi, kisha tutasimama kwa leo.

Wachambuzi hawa wa mambo ya chini pia wanapaswa kushughulika na ukweli kwamba, nadhani nini? Yerusalemu inaonekana kama jiji muhimu katika maandishi hayo ya Amarna, ambayo tulirejelea tulipoandika historia ya awali ya maandishi ya jiografia ya kihistoria. Pia wanapaswa kugombana na Yerusalemu kuwa na muundo mkubwa, muhimu sana. Picha zinakuja hivi karibuni.

Vile vile wanapaswa kugombana na nguzo ya Merneptah, ambayo ilianza zamani sana kabla ya nasaba, Uingereza, lakini inataja Israeli kuwa katika nchi hiyo, kwa sababu unaona, ili tu kurudi nyuma katika suala la mpangilio wetu wa matukio, ikiwa Daudi na Sulemani ni hadithi, basi kila kitu kilichotangulia ni hadithi pia, katika akili za watu wa minimalist, na bado hapa una jiwe la Misri linalosimama kutoka kwa mtu anayeitwa Merneptah, farao, ambaye anasema, oh, nilifanya huko Kanaani na Ashkeloni na Gezeri, na unajua mimi pia niko katika Israeli ya zamani, kwa kweli. Hapa kuna muundo huu mkubwa, na unauangalia na kusema, kweli? Naam, sasa ni vigumu kuuona kwa sababu una jukwaa lililojengwa juu yake. Kuna vitu vya chuma, na kwa kweli unasimama hapa, na kuna mfanyakazi, lakini hapa ni Eli Mazar.

Yule pale, pale pale. Yeye ndiye mwanaakiolojia wetu mkuu anayefanya kazi juu ya hili, kabla ya jengo hili kuu kujengwa juu yake, na unaona alama ya kitu hiki kuwa muhimu sana. Tena, hapa kuna alama yote ya jengo muhimu sana katika jiji la Daudi, ambapo Daudi, tunajifunza, alijenga jumba lake la kifalme.

Inaeleweka. Tutafanya Yerusalemu baadaye. Pia, pamoja na hayo, ugunduzi huu haupaswi kuwa hapa kwa sababu hiyo inarejelea alama hizo mbili za mihuri ambazo nilizirejelea hapo awali.

Nilizihamisha hadi sehemu hiyo ya uwasilishaji wetu, lakini zinapatikana hapa hapa. Hapa kuna Mlima wetu wa Hekalu. Moja zaidi.

Tuliposema watu wanaopenda sana vitu vya kale wanahitaji kushindana na vitu vilivyogunduliwa Yerusalemu, wanahitaji pia kushindana na sehemu ndogo ya

kuvutia sana hapa. Yerusalemu iko juu katika eneo hili, na hapa ndipo imegunduliwa. Ina ukuta mkubwa.

Ina malango mawili. Tutarudi kwenye tovuti hii baadaye tutakapozungumzia kuhusu eneo hili lenyewe, lakini lina mambo ambayo yanaonyesha sana eneo kubwa, labda linalowakilisha serikali kuu muhimu. Wanaliweka tarehe, na lina tarehe ya takriban mwaka 1000 KK.

Kwa hivyo tena, kulingana na jinsi unavyofanya haya yote yafanikiwe, inaonekana kama tuna kitu kingine tofauti na kile ambacho wataalamu wetu wa mambo ya chini na watu wetu wa mfuatano mdogo wanasema. Tuna Daudi na Sulemani wanaoishi Yerusalemu, ambao wanaonekana kudhibiti eneo fulani muhimu. Sasa unaangalia hili, na unaona topografia ambayo ni muhimu.

Tutafikia hilo katika hotuba inayofuata. Kwa sasa, tutaacha na akiolojia na tutaendelea na jiografia kwa upana zaidi wa Mashariki ya Kati, na kisha tutaangalia jinsi jiografia inavyoathiriwa na jiolojia na topografia. Inatosha kwa sasa.

Huyu ni Dkt. Elaine Phillips na mafundisho yake kuhusu Utangulizi wa Masomo ya Biblia. Huu ni kipindi cha 2, Mkazo kwenye Akiolojia.